

Encyclopedia of the Modern Middle East (ed. R. S. Simon v.dğr.), New York 1996, II, 826-827; Muhammad Muslih, "al-Husayni Family", *a.e.*, II, 829-830; D. Semah, "al-Husayni, Ishâq Mûsâ", *Encyclopedia of Arabic Literature* (ed. J. S. Meisami – P. Starkey), London 1998, II, 298; "al-Husseini", *Political Encyclopedia of the Middle East* (ed. A. Sela), New York 1999, s. 297-298; M. R. Fischbach, "al-Husayni (family)", *Encyclopedia of the Palestinians* (ed. Philip Mattar), New York 2005, s. 212-213; Yûsuf Ebû el-Adûs, "el-Hüseynî, İshâq Mûsâ", *Mv.AC*, VI, 446-448.

AHMET USTA

HÜVEYDÂ

(هويدا)

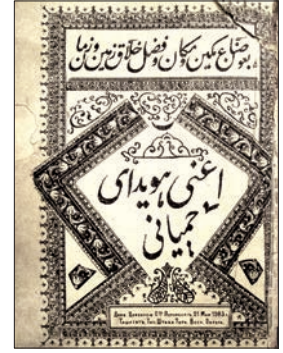
(ö. 1195/1781)

Orta Asyalı mutasavvîf şair.

Asıl adı Hocamnazar Gâyibnazaroğlu'dır. Şiirlerinde "Hüveydâ" mahlasını kullanırdı. Atalarının aslen Kırgızistan'ın Oş (Üş) şehrinden olduğu söylenir. Babası Gâyibnazar, Kâşgar'a gidip Nakşibendî şeyhi Âfâk Hoca'nın yanında otuz yıl tasavvufî eğitim almış, daha sonra Fergana'da Âfâk Hoca'nın müridi ve oğlu Hoca Muhyî Ahmed'den (halk diliyle Pâşşâ Pîrim) faydalanmış ve Çimyan köyüne yerleşmiştir. Burada dünyaya gelen Hüveydâ, Hokand medreselerinde öğrenimini tamamladıktan sonra köyüne dönüp medresede hocalık yaptı. Bu sırada geçimini dokumacılıkla sağladı. Ahmed Yesevî, Ali Şîr Nevâî, Süfî Allahyâr ve Şah Meşreb tarzında tasavvufî şiirler yazıyordu. Arapça, Farsça ve dinî ilimlerin yanı sıra Orta Asya

Türk edebiyatını iyi bildiği anlaşılan Hüveydâ'nın tasavvufî hayatı ve faaliyetleri hakkında yeterli bilgi yoktur. Babasından Nakşibendî icâzeti aldığı ve kendisinden sonra oğlu Hâl Muhammed'in Oş şehrinde şeyhlik yaptığı bilinmektedir. Hâl Muhammed'in oğlu Muhammed Sirâceddin ile torunu Selâhaddin Sâkib da sûfî ve şairdi.

Eserleri. 1. Dîvân-ı Hüveydâ. Hüveydâ'nın Çağatay Türkçesi'yle kaleme aldığı şiirlerini ihtiva eden eserde dinî, ahlâkî ve tasavvufî konular ele alınmıştır. Saînt Petersburg ve Taşkent kütüphanelerinde yazma nüshaları bulunan eser önce Taşkent'te 1903'te, daha sonra, Hüveydâ'nın neslinden gelen Selâhaddin Sâkib tarafından 1325'te (1907) yine Taşkent'te *Kitâb-ı İşân Hüveydâ-yı Çimyanî* adıyla yayımlanmıştır. Bu neşrin kenarında Hüveydâ'nın *Râhat-ı Dil* isimli eseri de vardır. Divan Özbek (Kiril) alfabesiyle de neşredilmiş (nşr. Ismatullah Abdullah – Kâdirkul Rozmatzâde, Taşkent 2005) ve üzerinde Bedriye Kaya tarafından yüksek lisans tezi yapılmıştır (2012, *Hoca Nazar Hüveyda ve Divanının Analizi: Metin, Dil ve Edebi İçerik Yönünden İncelemesi*, İstanbul Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). **2. Râhat-ı Dil.** Yine Çağatayca manzum olarak kaleme alınmıştır. Münâcât, na't ve dört halifeye dair methiyelerle başlayan eser kıyamet, cehennem, cennet, peygamberler, meşhur sahâbîler ve velîler hakkında ibretli hikâyelerle devam eder. Çeşitli yazma nüshaları bulunan

Divân-ı
Hüveydâ'nın
kapak
sayfası
(Taşkent 1903)

eser 1860 ve 1888'de Kazan'da, 1907'de Taşkent'te divanın kenarında yayımlanmış, 1994'te Taşkent'te Saîdbek Hasan tarafından Özbek alfabesiyle neşredilmiştir. *Râhat-ı Dil*'in "Hikâyet-i İbrâhîm b. Edhem" bölümünün müstakil olarak istinsah edilmiş çeşitli yazma nüshaları vardır. Akılbek b. Sabal bu bölümü 1910'da Kazak Türkçesi'ne tercüme etmiş ve *İbrâhîm Edhem Oğlının Kıssasıdır* adıyla yayımlamıştır (Kazan 1911).

BİBLİYOGRAFYA :

Tohtasin Calalov, *Gozallik Âlamida*, Taşkent 1979, s. 175-182; L. V. Dmitrieva, *Opisanie Tyurkskih Rukopisey Institutu Vostokovedeniya*, Moskova 1980, III, 103-105; Muhammed Sıddık Rüşdiy, *Avliyâlar Sultânı: Turânlık Valiyler* (haz. İkrâmiddin Âstânakul-ugli Âkkurgâniy), Taşkent 2004, s. 192-197; Hurmetcân Fikrat – Kâdir Ekber, *Özbek Edebiyatı Tarihi*, Urumçi 2005, s. 273-282; Necdet Tosun, *Türkistan Dervişlerinden Yâdigâr*, İstanbul 2011, s. 77-80; Rıza Arzibekov, "Hüveydâ", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 2004, V, 102-103.

NECDET TOSUN